

Початкова школа і сучасність

№2 ^{ЖОВТЕНЬ} 2014

Поведінка на дорозі

Виховна година, 1 клас

Закріплення вміння

вимовляти звуки [п], [п']

та вивчення літери «П»

Урок навчання грамоти, 1 клас

Подорож у країну Здоров'я

Виховна година, 1 клас

Вживання великої літери

Урок української мови, 2 клас

Основа речення.

Головні і другорядні члени речення

Урок української мови, 3 клас

Осінні подарунки

Сценарій виховного заходу

ПЕРЕДПЛАТНИЙ
ІНДЕКС 86516

ВИДАВНИЦТВО
«БІЛИЙ ТИГР»

Поради вчителю початкової школи щодо роботи з ліворукими учнями на уроках письма

Людмила ШКАРБАН, старший викладач кафедри початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Анотація. У статті висвітлено проблему навчання і виховання ліворуких учнів, обґрунтовано труднощі, які виникають під час перевчання ліворуких дітей праворукому письму, запропоновано поради вчителю початкової школи щодо роботи з ліворукими школярами з метою успішного оволодіння навичками письма.

Ключові слова: ліворуки першокласники, уроки письма, поради щодо роботи з ліворукими дітьми.

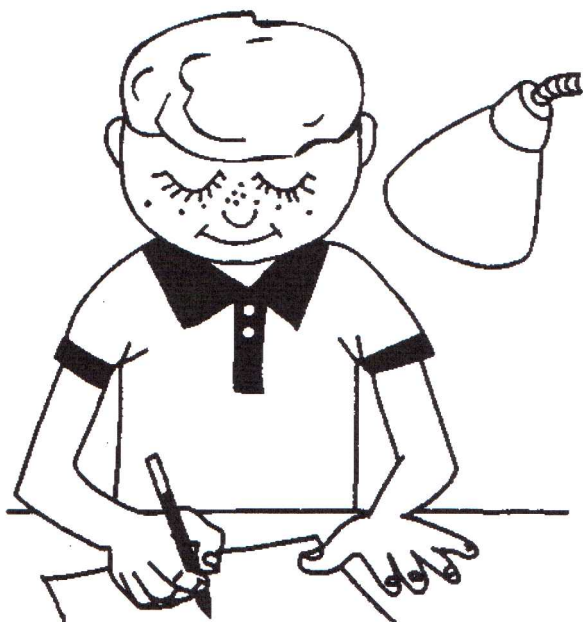
У навчальних програмах для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою для 1–4 класів зазначено, що «за наявності в класі дітей, які пишуть лівою рукою, учитель має коригувати методику навчання таких учнів, не наполягаючи на перевчанні їх на письмо правою рукою» [4, 12]. Тенденція до зростання кількості ліворуких учнів у першому класі зумовлює потребу звернути увагу вчителя на особливості роботи з такими учнями, зокрема на уроках письма.

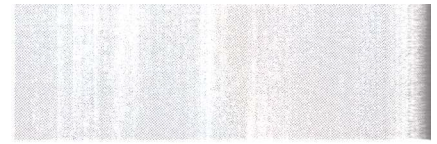
Письмо є комплексним видом навчальної діяльності, що складається з низки структурних компонентів, правил і вмінь, оволодіння якими передбачає складний, тривалий процес не лише для праворуких учнів, а й для ліворуких. З огляду на це вчителям початкової школи необхідно враховувати особливості ліворуких учнів, здійснювати до них індивідуальний підхід як у навчанні, так і в вихованні, створювати сприятливі умови для успішного оволодіння ними навичками письма.

Як засвідчив проведений аналіз, проблема навчання і виховання ліворуких дітей стала актуальною зовсім недавно, оскільки раніше вона вирішувалася досить просто: ліворуких учнів перевчали, тобто змушували писати правою рукою. Опрацювання наукових джерел довело, що перевчати ліворуку дитину писати правою рукою означає змінювати специфічні якості її психіки, які негативно впливають на її психічний стан, емоційне благополуччя і здоров'я загалом.

Науковці М. Безруких, А. Семенович, А. Сиротюк, А. Чуприков зазначають, що у процесі насильного перевчання у ліворуких учнів виникають зміни в поведінці, а саме: вони стають дратівливими, вередливими, неспокійно сплять, у них знижується апетит, виникає головний біль та постійна млявість, тобто розвиваються невротичні реакції у вигляді неврозів, енурезів та заїкання [1; 6]. Згідно зі статистикою кожна третя дитина із заїканням є результатом перевченого лівші. У такій ситуації ліворукі учні починають відставати у навчанні, втрачати віру у власні сили, не повною мірою реалізують свої можливості та здібності. Внаслідок чого у них формується стійкий комплекс неповноцінності.

Сучасні наукові дослідження дозволили обґрунтувати та згрупувати труднощі у перевчанні ліворуких учнів. Примушувати ліворуку дитину писати правою

рукою – це пряме втручання в уже сформовану складну функціональну систему. Якщо дитина пише лівою рукою, це означає, що процес писання (малювання) регулюється хоча б частково правою півкулею головного мозку, тому, наполягаючи на тому, щоб дитина писала правою рукою, дорослі створюють додаткове навантаження для систем лівої півкулі, які у процесі розвитку мозкових структур відповідають за інші функції та процеси [6, 140].

Сучасні психологи Н. Брагіна, Т. Доброхотова, А. Чуприков зазначають, що ліворукість у дітей є не лише перевагою лівої руки, а результатом одного з варіантів структурно-функціональної асиметрії мозку [2; 6]. Вчителям і батькам ліворуких дітей необхідно враховувати зазначену особливість, здійснювати до них індивідуальний підхід у навчанні та вихованні.

Грунтовне вивчення наукових джерел засвідчило, що ліворукість може бути різною, наприклад, генетично закріпленою, тобто передаватися в спадок як по жіночій, так і по чоловічій лінії. Таких людей в будь-якій популяції приблизно однакова кількість – 9–11 %. Існує кілька концепцій генетичної зумовленості явища ліворукості. Доведено, що 50 % дітей стають ліворукими, якщо обоє батьків ліворукі, 16,7 % – якщо один із батьків є ліворуким.

У наукових дослідженнях ліворукість, що не має генетичного підґрунтя, називається патологічною, тому що підґрунтям для її виникнення є порушення функціонування лівої півкулі. Встановлено, що всі властивості рук визначаються складною фізіологічною структурою розподілу функцій між правою і лівою півкулями кори головного мозку.

Результати численних досліджень переконують, що дії кожної руки регулює головним чином протилежна півкуля: у праворуких людей – ліва, а у ліворуких – права. Відомо, що дитячий організм дуже пластичний, тому, якщо в дитини порушене функціонування лівої півкулі, то права може компенсувати це

порушення, перебравши на себе її функції, але в цьому разі ведучою рукою буде ліва. Дуже часто подібна ліворукість має назву компенсаторної, з огляду на її механізм, тому, якщо не перевчати ліворуку дитину і повторно не змушувати ліву півкулю виконувати ті функції, від яких вона сама відмовилась, у дитини не буде жодних проблем у навчанні, але якщо перевчати ліворуку дитину працювати правою рукою, тобто змушувати трудитися ліву півкулю, тоді учень матиме цілий комплекс проблем.

Ліворукість може бути також вимушеною. Вона виникає через травми правої руки, що відбулися в період активного освоєння роботи руками. Внаслідок цього дитина починає берегти травмовану праву руку й активно використовувати ліву. Такі діти не є ліворукими за організацією мозку, але найбільш активно в них буде ліва рука [5, 128].

Таким чином, переважне володіння тією чи іншою рукою визначається не бажаннями дитини, а особливою організацією роботи її мозку, тому вчителю важливо визначити провідну руку і зробити це в перші дні навчання в школі. Визначити провідну руку можна за допомогою завдань, які виконують діти. Ці завдання розроблені М. Князевою та В. Вільдавським, які охоплюють експериментальні тестування в діяльності під час виконання побутових і графічних дій; опитування; бесіди тощо. У процесі визначення провідної руки доцільно дотримуватись певних правил та вимог:

- пропонувати кожне завдання дитині в ігровій формі;
- не сконцентровувати увагу на тому, якою рукою діє дитина;
- всі предмети перед виконанням завдання розміщувати чітко перед дитиною.

Дослідження основних положень методики доводить, що в роботі з ліворукими дітьми варто дотримуватись певних вимог, а саме:

- вчитель має сісти навпроти дитини (краще за столом), але не збоку;
- атмосфера має бути спокійною, позитивною;
- не варто звертати увагу дитини на те, що ви саме в цей час визначаєте її провідну руку.

Можна розпочати тестування такими словами: «Зараз ми з тобою пограємося» чи «Давай попрацюємо разом: я буду давати тобі завдання, а ти намагайся добре їх виконувати». Всі приладдя та предмети потрібно покласти перед учнем на середині столу на однаковій відстані від правої і лівої руки.

Наводимо приклади завдань, які сприяють виявленню провідної руки.

Перше завдання – малювання. Перед дитиною кладуть аркуш паперу й олівець, пропонують намалювати будь-що за бажанням. Коли дитина закін-

чить, просять намалювати те саме іншою рукою. У цьому завданні враховується якість виконання малюнка кожною рукою.

Друге завдання – відкриття коробочки. Дитині дають кілька сірникових коробочок, пропонують в одній із них знайти сірник. Провідною вважається та рука, якою дитина буде здійснювати активні рухи: відкриття та закривання коробочки, виймання сірника.

Третє завдання – побудова кринички із сірників. Дитині пропонують із кількох сірників побудувати криничку. Активні дії виконує провідна рука.

Четверте завдання – обертальні рухи. Дитині пропонують відкрутити і закрутити кришечки у двох трьох пластикових пляшках. Провідною вважається та рука, якою дитина крутила кришечку.

П'яте завдання – розв'язування вузликів. Пропонується кілька вузликів, зав'язаних нещільно на шнурі середньої товщини. Провідною вважається рука, яка розв'язує вузол (інша тримає вузол).

Шосте завдання – піднімання предметів. Дитину просять підняти по черзі кілька предметів, які лежать на підлозі. Правші, як правило, беруть предмети правою, а лівші – лівою рукою.

Сьоме завдання – гра з м'ячем. Дитині пропонують якнайточніше кинути кілька разів м'яч однією рукою. Провідною буде та рука, якою дитина кидатиме м'яч.

Результати тестування заносяться в таблицю.

Завдання	Ліва рука	Права рука	Обидві руки
1	+		
2			+
І т. д.			

За результатами тестування ліворукою вважається та дитина, у якої в графі «Ліва рука» буде більше плюсів. Якщо дитина однаково добре володіє і правою, і лівою рукою, то вибір руки для письма визначатиметься якістю малюнків як правою, так і лівою рукою.

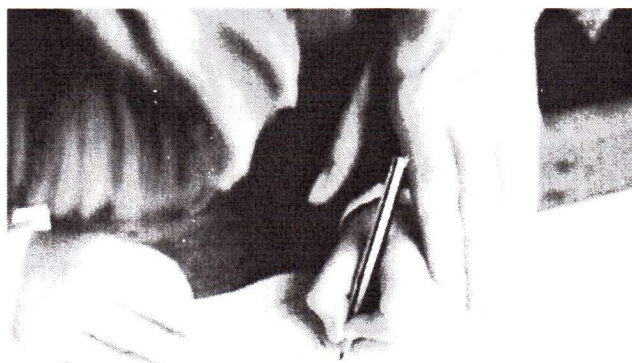
Виявити провідну руку дитини можна і під час опитування. Наприклад, І. Темешева пропонує для визначення переваги однієї з рук використовувати сенсibilізований опитувальник.

№ з/п	Запитання	Оцінювання відповідей (кількість балів)				
		Тільки правою	Частіше правою	Будь-якою рукою	Частіше лівою	Тільки лівою
1	Якою рукою пишеш?					
2	Якою рукою малюєш?					
3	Якою рукою кидаєш м'яч?					
4	Якою рукою нанизуєш бісер?					
5	Якою рукою б'єш молотком?					
6	Якою рукою ріжеш ножицями?					
7	Якою рукою розчісуєшся?					
8	Якою рукою стираєш ластиком намальоване?					
9	Яка рука при аплодуванні зверху?					
10	У якій руці тримаєш ложку під час їжі?					
11	Якою рукою тримаєш зубну щітку?					

Одержані відповіді заносяться в таблицю, а підрахунок дає змогу дійти висновку щодо наявності у дитини право- чи ліворукості.

Наразі виникає нова проблема, яку доводиться вирішувати вчителю початкової школи: ліворука дитина в праворукому колективі. Науковці, методисти, вчителі зазначають, що у процесі навчання ліворуких дітей мають враховуватися їхні індивідуальні особливості, а методика формування навичок письма має будуватися по-іншому. В ліворуких учнів здебільшого зустрічаються порушення моторного розвитку, координації рухів руки, кисті, пальців рук, а також недостатність розвитку зорово-просторового сприйняття, зорової пам'яті та зорово-моторної координації. Це спричиняє виникнення труднощів у процесі формування графічних навичок. Так, ліворукі першокласники погано сприймають і запам'ятовують літери складних конфігурацій, не уявляють зоровий образ букв загалом. Це веде до порушення співвідношення елементів, «дзеркального» написання букв. Дитина плутає схожі за зображенням літери, пише зайві елементи або не дописує їх. Ліворукі учні мають нестійкий почерк: нерівні штрихи, великі, розтягнуті букви різного нахилу, у них дуже повільний темп письма [5, 128].

У першому класі, враховуючи підвищену емоційність і вразливість учнів, необхідно навчати письму в доброзичливій атмосфері, чуйно ставитися до проблем лівшів, відзначати їхні найменші успіхи. Якщо під час виконання графічних вправ ліворукі діти проявляють агресивну впертість, то ліпше переключити їхню увагу на інший вид роботи, наприклад, дидактичну гру, а не вимагати обов'язкового завершення письмового завдання. Вчителю початкової школи необхідно вміти правильно організувати

навчально-виховний процес, а для цього треба точно знати, як посадити ліворукого учня за партою, як покласти зошит, підручник, як він має тримати ручку, щоб йому було зручно. Організуючи робочий простір ліворукої дитини, педагог має знати і пам'ятати, що:

- у процесі письма та малювання світло має падати із правого боку;
- обладнання, книжки та зошити мають знаходитися ліворуч;
- у зошити доцільно вкладати «промокальний» папір, щоб дитина могла класти його під ліву руку і не «розмазувати» рукою написане раніше.

Ліворуких дітей відрізняє від праворуких також більш повільний темп письма. Крім «дзеркального письма», зустрічається неправильне написання літер, викривлення їх конфігурації, характерне виражене порушення почерку. І взагалі, навчання письму ліворуких першокласників є досить тривалим і складним процесом.

Серйозних труднощів лівші зазнають уже на перших уроках грамоти, адже гігієнічні умови під час письма лівою рукою (положення тіла, розміщення зошита чи рук) значно відрізняються від вимог, які ставляться до дітей, що пишуть правою. Загалом ці вимоги можна сформулювати таким чином:

1. Врахування положення тіла під час письма. Ліворукі першокласники мають сидіти прямо, не торкаючись грудьми столу. Ноги всією ступнею мають стояти на підлозі чи підставці, голова дещо схилена направо.

2. Положення рук, кисті руки і прийоми тримання ручки. Руки під час письма мають лежати таким чином, щоб лікоть лівої руки трохи виступав за край столу і ліва рука вільно рухалась рядком зверху вниз, а права лежала на столі і знизу підтримувала б аркуш. Кисть лівої руки більшою частиною долоні має бути звернена до поверхні столу. Точками опори для кисті мають бути нігтьова фаланга дещо зігнутого мізинця і нижня частина долоні. Ручка кладеться на се-

редній палець, на його верхню нігтьову частину. Нігтьова фаланга великого пальця притримує ручку, а вказівний легко кладеться зверху ручки на відстань 1,2–2 см від пишучого кінця і керує рухами пальців. У процесі писання рух відбувається зліва направо (напрямок ручки під час письма лівою рукою – вліво, а рухи кисті та пальців – вправо).

Спосіб тримання ручки (олівця) ліворукою дитиною не визначений, оскільки ліворукість може бути наслідком багатьох відмінних особливостей її розвитку. Так, за даними американських дослідників Д. Леві та М. Ріда, навіть тяжіння частини ліворуких дітей до тримання знаряддя праці під рядком чи інвертовано (над рядком) пов'язане з тим, що одна чи дві півкулі головного мозку контролюють мовленнєві функції, однак більшість фахівців погоджуються з тим, що краще ліворуку дитину вчити писати, тримаючи ручку під рядком (подібно до праворуких). Якщо ж для ліворуких такий метод є надто складним, тоді можна дозволити їм писати в положенні кисті руки над рядком.

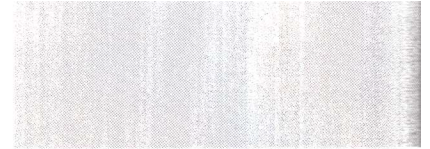
3. Розміщення зошита. Зошит має лежати з нахилом вліво, таким чином, щоб нижній правий кут сторінки, на якій пише дитина, був направлений на середину її грудей. За мірою заповнення сторінки права рука посуває зошит догори, причому нижній кут сторінки і далі спрямований на середину грудей. Ліворукій дитині важко орієнтуватися в зошиті й рядках. Дитина не відразу може визначити ту сторону, з якої треба починати писати, плутає напрям. І це не дивно, бо у ліворуких, на відміну від праворуких, провідною є права півкуля мозку, а ліва їй підкоряється. Саме в правій півкулі закладено функції, пов'язані з лівою рукою, які забезпечують нормальний перебіг мови та процесів мислення.

Положення зошита дуже важливе для досягнення учнем однакового нахилу літер. Потрібно зазначити, що для ліворуких дітей нахил літер може стати проблемою, бо вони схильні робити нахил не праворуч, як правші, а ліворуч. Збільшення нахилу

зошита можна досягти прямого письма, а от вимагати від усіх лівшів правого нахилу літер недоцільно, бо навіть поклавши зошит під гострим кутом і практично пишучи згори вниз, не всі здатні досягти звичного для праворуких нахилу. У практичній роботі ліворукий учень має шукати «свій» нахил зошита, бо він багато в чому визначається особливостями просторового мислення кожної конкретної дитини, тому дорослі повинні не стримувати, а стимулювати пошук найоптимальнішого кута повороту зошита й бути готовими до того, що він може бути набагато гострішим, аніж звичний для праворуких. Важливою умовою для формування правильного письма як для праворуких, так і ліворуких дітей є постійний нагляд вчителя за осанкою дитини.

Ліва рука у процесі письма робить рухи, симетричні рухам правої руки, тобто рухи справа наліво. Для дітей з провідною лівою рукою в початковий період навчання письму необхідні вправи, які безпосередньо будуть готувати руку до роботи та орієнтації в рядку. Досить часто, щоб навчитися чомусь новому (наприклад, письму), ліворукі діти залучають на допомогу максимум зовнішніх довірливих засобів для оволодіння простими операціями, які в праворуких дітей формуються без особливих зусиль, згідно з відомими психологічними законами. Вважаємо, що на уроках письма у процесі вивчення кожного елементу літери не варто примушувати дитину самостійно шукати траєкторію руху, не можна діяти за принципом механічного копіювання «роби, як я». Важливо не лише пояснити, де починати, куди вести, де закінчувати, а й повторювати цю інструкцію, щоб дитина змогла подумки запам'ятати її. Вчителю також варто разом із дитиною виконати і прокоментувати траєкторію руху в повітрі. Крім того, доцільно позначити точки початку руху (опорні точки), проаналізувати, з яких частин складається літера, побачити кожну частину, визначити точку початку руху і його траєкторію. Підготовка до оволодіння навичками письма з урахуванням зазначених особливостей розвитку ліворуких учнів дасть змогу запобігти виникненню труднощів під час вивчення грамоти та розвитку дисграфії на подальших етапах навчання.

Таким чином, успіх ліворуких першокласників на уроках письма значною мірою залежать від підготовки вчителя до роботи з такою категорією учнів. Сподіваємося, що запропоновані поради допоможуть вчителю початкової школи чітко організувати навчально-виховний процес, визначити індивідуальний підхід до ліворуких учнів та забезпечити сприятливі умови для успішного оволодіння навичками письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безруких М. Леворукий ребенок в школе и дома / М. М. Безруких. – Екатеринбург : У-Фактория, 2003. – 304 с.
2. Брагина Н. Функциональные асимметрии человека / Н. Брагина, Т. Доброхотова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Медицина, 1988. – 240 с.
3. Кочерга О. Психофізіологічні особливості діяльності мозку дитини / О. Кочерга // Початкова школа. – 2005. – № 5. – С. 10–14.

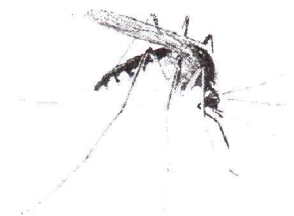
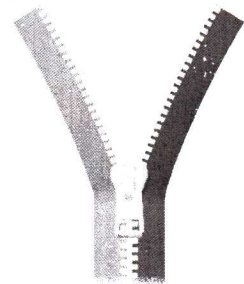
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навч. закл. із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К. : Освіта, 2012. – 392 с.
5. Целова І. Навчаємо письма ліворуких дітей / І. В. Целова. – Х. : Ранок, 2009. – 128 с.
6. Чуприков А. Асиметрія мозку та ліворукість : монографія / А. П. Чуприков, Р. М. Гнатюк, М. А. Чуприкова. – К. : КММ, 2011. – 140 с.

ПРИРОДА В ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Куди оком не кинь – усюди людина й природа поряд. «Е, ні! – скажеш ти, – є купа всіляких залізних машин і електронних роботів, та ще й купка пластмасових дрібничок, котрі до природи не мають жодного відношення!» Ти не повіриш, друже, проте більшість людських винаходів людство підгледіло саме у природи.

Пташки, звісно, «подарували» нам крило літака. Це очевидно: вони дуже подібні за формою. Але чи знаєш ти, що пташине перо допомогло людині винайти... застібку-блискавку! Кожна ворсинка пера має малесенькі гачечки, що з'єднуються між собою щільно та надійно.

Пооплодуємо комарику! Ні, не тому що його, надокучливого, треба відігнати. Виявляється, хобот комарика допоміг лікарям вигадати шприц! Так, кусаються боляче обидва...

Поглянь на подушечки свої пальців. Скільки тут ліній, складочок, западин! Саме вони і допомагають нашим пальчиком утримувати слизькі, мокрі предмети. А тепер згадай, як виглядають шини автомобіля. Так-так, візерунки на них не для краси: завдяки ним авто не ковзає на мокрій дорозі.

(Укладено за матеріалами Інтернет-ресурсу: Маленький читайлик. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : nbu4kids.wordpress.com.)

**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ВИДАВНИЦТВО «БІЛИЙ ТИГР»**

Директор

Роман ЯРОШЕНКО,
кандидат філологічних наук, доцент

Над номером працювали:

Відповідальний редактор – Катерина ЯРОПОВЕЦЬКА
Літературні редактори – Ольга АВЕРІНА, Наталія ВЛАСЕНКО
Художній редактор – Тетяна ЗАПОРОЖЕЦЬ
Коректор – Анастасія ІВАНОВА

**Відповідальна за рубрику журналу
«ЦЕ ЦІКАВО!»** – Анастасія ГАВРИШ

**Матеріали для публікації
просимо надсилати на електронну пошту:
po-press@ukr.net**

За опубліковані матеріали (фактичність і точність цитування, оригінальність твору та ін.) несе відповідальність ЛИШЕ автор. Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати прийняті до друку матеріали.

У випадку використання матеріалів посилання на журнал є ОБОВ'ЯЗКОВИМ.

© Усі права захищено. Жодні частини, елементи, ідея, композиційний підхід цього видання не можуть бути скопійованими чи відтвореними в будь-якій формі та будь-якими засобами – ні електронними, ні фотомеханічними, у тому числі й ксерокопюванням, записом або комп'ютерним архівуванням, без письмового дозволу видавця.

© «Початкова школа і сучасність», 2014

© «Видавництво «Білий Тигр», 2014

Державний комітет зв'язку та інформації України ф. СП-1												
ДОСТАВНА КАРТКА – ДОРУЧЕННЯ												
ПВ	місце	літер.										
На газету журнал		86516										
«Початкова школа і сучасність» <small>найменування видання</small>												
Вартість	передплата	кількість комплектів										
	переадресування											
на 201_ рік по місяцях												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
поштовий індекс _____			місто _____									
			село _____									
			область _____									
			район _____									
			вулиця _____									
код вулиці			_____									
буд.	корп.	кв.										

прізвище, ініціали												

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 20888-10688Р від 22.08.2014 р.

Підписано до друку 10.10.2014 р.
Формат 60 x 84 1/8.
Папір офсетний. Друк різнограф.
Умов. друк. арк. 5.58. Обл.-вид. арк. 6,6.
Тираж 250 прим.

Юридична адреса редакції журналу:
02094, м. Київ,
вул. Червоногвардійська, 12, офіс 177.
Фактична адреса редакції журналу:
04209, м. Київ,
вул. Героїв Дніпра, 31-Б.
Тел.: (044) 451-61-42.
E-mail: po-press@ukr.net

Видруковано у СПД «Сидоренко О. Я.»
01103, Україна, м. Київ,
вул. Вишняківська 7-Б, оф. 448.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи серії В02 № 258 920 від 24.12.2001 р.

УВАГА! КОНКУРС!

У видавництві «Білий Тигр» двічі на рік проводиться конкурс **«УЧИТЕЛЬ РОКУ - 2014»** і **«УЧИТЕЛЬ РОКУ - 2015»** за версією журналу «Українське слово і сучасність» у наступних номінаціях:

- «За кращу розробку уроку»
- «За кращу розробку нестандартного уроку»
- «За кращу розробку сценарію виховного заходу»
- «За кращу розробку системи тестових завдань»
- «За кращу розробку системи завдань для контрольної перевірки знань»
- «За краще написання наукової статті»

Переможцям конкурсу буде вручено ДИПЛОМ-ВІДЗНАКА, а також буде опубліковано в журналі фото переможця з дипломом на всю Україну!

Зразок

ДИПЛОМ-ВІДЗНАКА

«УЧИТЕЛЬ РОКУ - 2014»

за версією журналу «Початкова школа і сучасність»
у номінації: «За кращу розробку уроку»

нагороджується Пилипенко Ольга Павлівна

